

Fundamentul și domeniul de aplicare a obligației de raport privind valențele succesoriale ale donațiilor

Lect. univ. dr. Robert Bischin
Lect. univ. dr. Adrian Barbu Ilie*

The ground and the application domain for the report obligation concerning the successional issues of donations

Abstract

Imposition of obligation to report started mainly from the idea that the deceased has for all his descendants an equal affection and, consequently, it can't be believed that, with the act of generosity among the living, he would have sought to benefit one of them at the expense of others descending.

Cuvinte cheie : *donație, reducere, liberalități*

Key words : *donation, reduction, liberalities*

Reglementare juridică. Cadrul de reglementare pentru această instituție este reprezentat de dispozițiile art. 791 C. civ. și art. 3 din Legea nr. 319/1944, prin care se instituie pentru anumite categorii de moștenitori obligația de raport a donațiilor. Deși în esență raportul donațiilor reprezintă o operație preliminară a împărțelii, privind etapa de alcătuire a masei succesoriale ce urmează a fi partajată, ca urmare a importanței acesteia, legiuitorul i-a consacrat o secțiune aparte.

1. Noțiunea de raport al donațiilor. Instituție juridică care ține mai mult de materia succesiunilor, în speță de materia împărțelii succesoriale, îndeplinirea obligației de raport poate constitui prin efectele sale o cauză de ineficacitate a contractului de donație, motiv pentru care am rezervat acestei instituții un studiu separat alături de instituția revocării donației, apreciind că o înțelegere deplină a contractului de donație și a regimului juridic al acestuia implică o analiză a tuturor instituțiilor juridice conexe cu materia efectelor acestui contract.

2. Doctrina. În doctrină, s-au propus pentru această instituție mai multe definiții.

D. Alexandresco¹ definește raportul donațiilor ca "*o operațiune preliminară împărțelii prin care un descendent gratificat de ascendentul său, aduce la masa comună liberalitățile directe sau indirecte primite de la ascendentul său (art. 751) sau bani ce el datorește acestui ascendent (art. 738 C. civ.)*."

---

*Autorii sunt cadre didactice în cadrul Universității din Craiova, Facultatea de Drept și Științe Administrative

¹ D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, tomul III, partea a II-a, Atelierele Grafice, Socec & Co, 1912, p. 546.

M. B. Cantacuzino² definește raportul donațiilor drept "*obligația pe care o au moștenitorii de a readuce în natură sau prin echivalent, darurile pe care le primise de la decujus, spre a fi cuprinse în masa de împărțit, între toți cosuccesorii*".

În opinia lui M. Eliescu³ "*raportul donațiilor este obligația pe care - sub condiția de a fi acceptat succesiunea, chiar sub beneficiu de inventar - o are orice moștenitor aparținând clasei descendenților (art. 751 C. civ.) precum și soțul supraviețuitor în concurs cu descendenții (art. 3 din Legea nr. 319/1944) de a raporta, adică, de a înapoia moștenirii tot ceea ce a primit cu titlu de donație de la defunct, afară numai dacă donatorul l-a scutit de această obligație*".

3. Elementele definiției raportului donațiilor. Analizând definițiile propuse în doctrină, putem aprecia, că definiția dată raportului donațiilor trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- a) reprezintă o obligație civilă;
- b) această obligație incumbă descendenților și în anumite condiții soțului supraviețuitor când vine la moștenire în concurs cu descendenții;
- c) constă în readucerea la masa succesorală a bunurilor pe care aceștia le-au primit cu titlu de donație de la ascendent;
- d) raportul se poate realiza în natură sau prin echivalent.

Considerând că surprinde esența și specificul obligației de raport, incluzând toate elementele mai sus menționate, împărtășim definiția propusă de profesorul Francisc Deak, potrivit cu care "*raportul donațiilor este obligația pe care o au între ei, unii față de alții, descendenții și soțul supraviețuitor ai defunctului care vin efectiv și împreună la moștenire, acceptând-o fie și sub beneficiu de inventar, de a readuce la moștenire, în natură sau prin echivalent bănesc bunurile pe care le-au primit cu titlu de donație de la cel care lasă moștenirea, afară de cazul când donatorul a dispus scutirea de raport a donației*"⁴.

Sau altfel spus raportul donațiilor reprezintă obligația reciprocă pe care legea civilă o impune descendenților și soțului supraviețuitor în concurs cu aceștia, în calitate de moștenitori acceptanți, de a readuce la masa de împărțit - în natură sau prin echivalent - bunurile primite cu titlu de donație de la ascendentul decedat⁵.

Punctul de plecare în analiza aspectelor privind originea și evoluția reglementării legale a obligației de raport a donațiilor este reprezentat de vechile legiuri romane. Ca multe alte instituții ale dreptului civil, și raportul donațiilor își găsește pentru prima oară reglementarea în dreptul roman, fiind o inovație a dreptului pretorian.

După ce în dreptul roman s-a admis pentru copiii emancipați posibilitatea de a avea un patrimoniu distinct de cel al lui pater familias, pentru a stabili egalitatea între copiii rămași în familie chemați la succesiune potrivit Legii celor 12

² M. B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*, Editura All Educațional, București, 1998, p. 258.

³ M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, Editura Academiei, București, 1966, p. 237.

⁴ Fr. Deak, *Moștenirea legală*, Editura Actami, București, 1994, p. 395.

⁵ I. Dogaru și colectivul, *Drept civil. Succesiunile*, Editura All Beck, București 2003, p. 499 și urm.

table, și cei emancipați, chemați la succesiune prin posesia bunurilor contra tabulas sau undevis, pretorul a hotărât ca aceștia din urmă să raporteze la succesiunea capului familiei, toate bunurile care ar fi fost înglobate în masa succesorală dacă nu ar fi fost emancipați. Astfel s-a născut pentru copiii emancipați, care veneau la moștenire în concurs cu frații neemancipați, obligația de a raporta bunurile dobândite de ei, în urma emancipării.

Ulterior, s-a admis și pentru copiii rămași sub puterea părintească posibilitatea de a avea un patrimoniu propriu, astfel că obligația raportului a fost generalizată și aplicată oricăror copii, indiferent dacă erau, sau nu, emancipați, obligație care a fost însă restrânsă numai cu privire la bunurile primite de la tată.

În dreptul roman, raportul se numea *collatio bonorum*.

În vechiul drept francez, obligația de raport moștenită de la romani, a suferit modificări importante. Regăsim astfel obligația de raport în cutuma Parisului, care prin art. 301 obliga și pe colaterali la raport.

Cutumele denumite de *egalitate perfectă* nu permiteau posibilitatea de scutire de raport și nici donatarului nu i se recunoștea dreptul de a se sustrage de la această obligație prin renunțarea sa la succesiune.

Alte cutume denumite de *simplă egalitate sau de opțiune* permiteau moștenitorului să se sustragă de la raport prin renunțarea sa la moștenire, dar nu recunoșteau dispunătorului posibilitatea de a scuti pe moștenitor de obligația raportului (cutuma din Paris, cutuma din Orléans).

Pe de altă parte, cutumele denumite de *preciput* recunoșteau dispunătorului dreptul de a scuti de această obligație pe moștenitori, iar moștenitorilor li se recunoștea dreptul de a se sustrage de la această obligație prin renunțarea lor la succesiune.

Codul civil francez de la 1804, a consacrat principiile cutumelor denumite de preciput, admitând obligația raportului pentru toți moștenitorii, nu numai pentru descendenți și conferind acestora dreptul de a se sustrage de la această obligație prin renunțarea lor la succesiune.

Raportul a fost aplicat și în materia succesiunii testamentare ca urmare a incompatibilității calității de legatar și de moștenitor. Prin legea din 24 martie 1898, s-a stabilit pentru legate, prezumția că ele sunt întotdeauna scutite de raport și făcute "par preciput et hors part".

Așa cum am arătat, raportul donațiilor își găsește reglementarea încă din vechile legiuri române. Astfel, în Codul Calimach era denumit sinisfora, iar art. 1007 stipula: "Sinisfora, se face între pogorători, care intră la moștenirea suitorilor".

Reglementarea sinisforei o regăsim și în codul lui Andronache Donici - capitolul 39, iar Pravila lui Matei Basarab (glava 277), Codul Ipsilant și Codul Caragea, vorbesc despre obligația de raport a fetei înzestrate.

Deși de inspirație franceză, Codul civil de la 1864, nu a urmat întocmai Codul Napoleon, în ceea ce privește raportul.

Legiuitorul francez supune la obligația raportului pe toți moștenitorii, inclusiv pe colaterali, atât în ceea ce privește donațiile, cât și în privința legatelor.

Legiuitorului român a limitat domeniul de aplicare al raportului atât în privința persoanelor (numai descendenții și soțul supraviețuitor), cât și în privința bunurilor care trebuie raportate (bunuri primite cu titlu de donație între vii, directă sau indirectă, nu și cele primite cu titlu de legat)⁶.

4. Fundament. Prin instituirea obligației de raport legiuitorul a urmărit menținerea egalității între descendenții defunctului, precum și între aceștia și soțul supraviețuitor, prezumându-se în acest sens că aceasta a fost și voința donatorului. Întrucât persoanele obligate la raport sunt persoane foarte apropiate defunctului, persoane față de care acesta are o afecțiune egală, legea a prezumat ca prin donația făcută, defunctul a voit numai să facă un avans asupra moștenirii care i s-ar cuveni moștenitorului-donatar conform legii.

Instituirea obligației de raport pentru un ascendent sau pe un colateral, în cazul în care aceștia ar fi beneficiarii unei donații din partea defunctului, nu ar fi justificată, întrucât liberalitatea în acest caz, dovedește o afecțiune deosebită pentru ruda gratificată, și nu se poate prezuma că defunctul a dorit între acești moștenitori aceeași egalitate pe care este presupus că o dorește între descendenții săi față de care el are aceeași afecțiune⁷.

Acceptarea unei soluții contrare ar conduce la o nesocotire a voinței donatorului și la o încălcare a caracterului irevocabil al donațiilor.

5. Motivare. Impunerea obligației de raport a pornit în principal de la ideea că defunctul are față de toți descendenții săi o afecțiune egală și, pe cale de consecință, nu se poate considera că prin actul de liberalitate între vii acesta ar fi urmărit să avantajeze un descendent în defavoarea celuilalt. Asigurarea egalității depline între descendenți, a condus la obligarea acestora la raport chiar dacă prin liberalitatea făcută nu s-a adus atingere rezervei succesoriale.

Spre exemplu, dacă tatăl în timpul vieții face unuia dintre cei doi fii o donație cu valoare de 20 de milioane, iar la deces lasă un activ de 80 de milioane, copilul donatar va trebui să raporteze la masa succesorală donația de 20 de milioane, urmând ca fiecare dintre cei doi descendenți să beneficieze de 50 de milioane, asigurându-se egalitatea între ei.

Cu totul altfel este interpretată intenția defunctului în cazul unui legat. Se consideră că un legat făcut unui moștenitor îl va avantaja pe acesta față de ceilalți, intenția testatorului fiind aceea de a lăsa unuia dintre descendenții săi un avantaj pe care să-l cumuleze cu rezerva legală⁸.

Cum fundamentul obligației de raport este reprezentat de voința prezumată a donatorului, legiuitorul a admis că acesta îl poate scuti pe donatar de o astfel de obligație favorizându-l, caz în care donația nu va fi un simplu avans asupra

---

⁶ I. Dogaru și colectivul *,op. cit.*, p.501.

⁷ Din acest punct de vedere, este preferabil sistemul adoptat de Codul civil român spre deosebire de sistemul Codului francez care a generalizat obligația de raport pentru toate categoriile de moștenitori.

⁸ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Colecția Restituție, Editura All Beck, București, 1994, p. 340, nr. 827.

moștenirii, ci va avea caracter definitiv sau precipitar, astfel încât donatarul va beneficia de donație peste cota sa legală în limita cotității disponibile, donația fiind numai supusă reducăiunii, în cazul în care depășește această cotitate⁹.

Scutirea de raport se poate face fie prin actul de donație, fie prin alt act separat¹⁰.

Așadar, fundamentul obligației de raport este reprezentat de voința prezumată a defunctului, întemeiată pe o altă prezumție, aceea de afecțiune egală pe care o poartă tuturor descendenților săi, iar scopul instituirii este acela de a asigura deplina egalitate între descendenți, evitând posibilitatea ca unii dintre aceștia să culeagă de două ori bunuri din patrimoniul defunctului, în temeiul donației și în temeiul chemării sale la moștenire potrivit legii.

6. Foloase. Cu toate acestea, donația supusă raportului, conferă descendentului donatar anumite foloase care îl avantajează față de ceilalți descendenți astfel:

a) donatarul dobândește posesia și folosința bunurilor donate de la momentul încheierii donației, astfel încât el culege fructele produse de acestea înainte de deschiderea succesiunii;

b) la deschiderea succesiunii donatarul beneficiază de un drept de opțiune; el poate să accepte moștenirea în acest caz fiind obligat la raport sau poate să renunțe la moștenire păstrând donația;

c) dacă raportul se realizează prin luare mai puțin, el va scădea valoarea donației din partea de moștenire care îi revine, caz în care donația făcută fără scutire de raport va echivala cu atribuirea anticipată a bunurilor donate¹¹.

Obligația de raport nu împiedică cu nimic dreptul de proprietate în sine, drept dobândit de la data încheierii donației.

7. Efect principal. Raportul donațiilor și reducăiunea liberalităăților, deși sunt instituții distincte, cu regim juridic deosebit, ambele au ca efect principal readucerea - în natură sau prin echivalent - a bunului care formează obiectul liberalității la masa succesorală, beneficiarul fiind lipsit în folosul celorlalți comoștenitori de exclusivitatea avantajului făcut.

De aceea există pericolul confuziei între acestea mai ales în cazul în care liberalitatea este făcută unui descendent sau soțului supraviețuitor. Distincția între ele poate fi însă făcută cu ușurință prin raportare la elementele de diferențiere specifice fiecărei instituții.

---

⁹ Fr. Deak, *op. cit.*, p. 395; D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni*, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 305; M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, Editura Academiei, București, 1966, p. 237.

¹⁰ Curtea de Apel Craiova, s. civ., dec. nr. 1543/1999 în *Probleme de drept din deciziile civile ale Curții de Apel Craiova pronunțate în anii 1998-1999*, de V. Dăhă și C. Furtună, Editura LF, Craiova, 2000, p. 93-94; Curtea de Apel București, s. civ., dec. nr. 132/1999, în *Culegere de practică judiciară în materie civilă pe anul 1999*, Editura Rosetti, București, 2001, p. 76-77.

¹¹ M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, Editura Academiei, București, 1966, p. 236.

Reducțiunea este o sancțiune civilă aplicabilă liberalităților excesive, care fără a fi desființate sunt lipsite de eficacitate în măsura necesară întregirii rezervei.

8. Domeniul de aplicare. În privința domeniului de aplicare, spre deosebire de raport, reduțiunea este aplicabilă tuturor categoriilor de liberalități, inclusiv legatelor, și poate fi invocată nu numai în cazul liberalităților făcute în favoarea unor terțe persoane sau a unor moștenitori nerezervatari, dar și în cazul în care beneficiar al liberalității este un moștenitor rezervatar. Calitate procesuală pasivă în acțiunea în reduțiune poate avea orice persoană care a beneficiat de o liberalitate, în timp ce acțiunea pentru raportarea donațiilor poate fi îndreptată numai împotriva descendenților sau a soțului supraviețuitor.

Pe de altă parte, reduțiunea va fi aplicată numai dacă liberalitatea este excesivă aducând atingere rezervei, în timp ce dacă liberalitatea este raportabilă va fi supusă acestei operațiuni chiar dacă valoarea ei nu depășește cotitatea disponibilă.

Dincolo de aceste deosebiri efectele celor două instituții se suprapun în cazul în care liberalitățile îmbracă forma donației între vii iar beneficiar al donației este un descendent sau soțul supraviețuitor. În acest caz, întrucât este funcțională obligația de raport, este înlăturată necesitatea reduțiunii¹².

De asemenea ambele instituții se aseamănă sub aspectul scopului urmărit de acestea, respectiv nevoia de a asigura egalitatea și echilibrul între moștenitori, evitându-se avantajarea excesivă a unora în defavoarea celorlalți.

Pentru categoria descendenților și a soțului supraviețuitor în concurs cu aceștia, ca moștenitori acceptanți beneficiari ai unor donații, prioritară este obligația de raport fiind înlăturată acțiunea în reduțiune. Pentru celelalte categorii de moștenitori, beneficiari ai unor liberalități inter vivos sau mortis cauza, va primi aplicare acțiunea în reduțiune, dacă prin aceste liberalități se aduce atingere rezervei succesoriale.

9. Calificare. Argumente. Raportul donațiilor a fost calificat drept o operație preliminară a împărțelii, fiind de obicei solicitat de moștenitori, ca și reduțiunea liberalităților excesive, în cazul unei acțiuni de partaj. Este adevărat că raportul donațiilor reprezintă o operațiune care corespunde etapei de stabilire a masei succesoriale, etapă care precede operația de împărțea proprie-zisă. Împărțim însă punctul de vedere exprimat în doctrină potrivit cu care dată fiind importanța și specificul obligației de raport se impune o studiere separată a acestei instituții. În susținerea acestei opinii se adaugă și următoarele argumente:

a) raportul poate fi pretins nu numai prin acțiunea de ieșire din indiviziune, dar și printr-o acțiune directă, acțiune de raport, intentată înainte sau după acțiunea de partaj¹³;

¹² Fr. Deak, *Moștenirea legală*, Editura Actami, București, 1994, p. 397.

¹³ R. Popescu, *op. cit.*, p. 98; TS, s. civ., dec. nr. 1649/1972, în *Repertoriu ... 1969-1975*, p. 204-205; Idem, dec. nr. 1973/1973 în CD, 1973, p. 215-217; dec. nr. 1663/1981, în CD, 1981, p. 129-131; TS, s. civ., dec. nr. 685/1989, în *Dreptul nr. 3/1990*, p. 66.

b) acțiunea de raport al donațiilor este o acțiune personală patrimonială, prescriptibilă în termenul de 3 ani de la data deschiderii succesiunii¹⁴.

Respingerea ca prescrisă a cererii de raport la masa succesorală a donațiilor primite de un moștenitor nu constituie o piedică pentru reducțiunea donațiilor primite dacă cererea a fost făcută în termen¹⁵.

Pe de altă parte, caracterul imprescriptibil al acțiunii de ieșire din indiviziune nu conferă același caracter și acțiunii de raport cerută cu ocazia partajului¹⁶.

c) având ca fundament voința părților contractante, raportul donațiilor va fi guvernat de regula - tempus regit actum (legea în vigoare la data încheierii lui).

Raportul nu se datorează ca efect al deschiderii moștenirii¹⁷ ci aceasta marchează numai momentul de la care executarea raportului devine scadentă¹⁸.

Numai reducțiunea care are ca fundament legea, este guvernată de normele în vigoare, de la data deschiderii moștenirii, moment în care se naște și dreptul la rezerva succesorală¹⁹.

Toate considerentele mai sus menționate, constituie argumente suficient de puternice, menite să justifice studierea distinctă a obligației de raport față de alte instituții precum reducțiunea liberalităților sau împărțeala, cu care se află într-o strânsă corelație dar față de care prezintă o serie de particularități care îi conferă o fizionomie juridică proprie²⁰.

---

¹⁴TS, s. civ., dec. nr. 740/1972, în CD, 1972, p. 184-186; TS, s. civ., dec. nr. 1085/1972, în *Repertoriu ... 1969-1975*, p. 204.

¹⁵TS, s. civ., dec. nr. 1663/1981, în CD, 1981, p. 129.

¹⁶R. Popescu, *op. cit.*, p. 98.

¹⁷Trib. reg. Timișoara, dec. civ. nr. 3697/1956, în LP nr. 2/1957, p. 234-236

¹⁸Mazeaud, *Leçons de droit civil*, vol. IV, Paris, 1963, p. 1275, nr. 1639. Există și opinii care susțin că raportul donațiilor este un efect al deschiderii succesiunii - A se vedea D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni*, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 306.

¹⁹Fr. Deak, *Moștenirea legală*, Editura Actami, București, 1994, p. 399.

²⁰I. Dogaru și colectivul, *Drept civil. Succesiunile*, p. 503.